

Міністерство внутрішніх справ України
Донецький державний університет внутрішніх справ

Ярмоленко Олександр Сергійович

УДК 346.9

КРЕДИТОРИ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право

Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Кропивницький – 2026

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Донецькому державному університеті внутрішніх справ.

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
Степанова Тетяна Валеріївна,
Одеський національний університет
ім. І.І. Мечникова, завідувач кафедри
конституційного права та правосуддя

доктор юридичних наук, професор,
Бутирський Андрій Анатолійович,
професор кафедри приватного права
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

доктор юридичних наук, професор,
Дервянко Богдан Володимирович,
Державна установа «Інститут
економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної
академії наук України», провідний
науковий співробітник відділу
господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки

Захист відбудеться 19 червня 2026 року о 10.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.737.02 у Донецькому державному університеті внутрішніх справ за адресою: 25015 м. Кропивницький вул. Велика Перспективна, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького державного університету внутрішніх справ за адресою: 25015 м. Кропивницький вул. Велика Перспективна, 1.

Реферат розіслано 18 травня 2026 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Володимир БУГА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Питання банкрутства є однією із ключових проблем сучасного економічного та правового простору, що набуває особливої актуальності в умовах глобальних економічних трансформацій, нестабільності ринків та викликів, пов'язаних із інтеграцією України до європейського економічного простору, а також з воєнним станом в Україні. Банкрутство як правовий та економічний інститут виконує функцію регулятора ринкових відносин, забезпечуючи механізми вирішення неплатоспроможності суб'єктів господарювання, відновлення їхньої фінансової спроможності або справедливого розподілу активів у разі ліквідації, а також неплатоспроможності фізичних осіб. Дослідження банкрутства має багатогранне значення, оскільки зачіпає не лише правові, економічні, а й соціальні аспекти, впливаючи на стабільність бізнес-середовища, довіру до правової системи та добробут суспільства. У цьому контексті особливу увагу привертає роль кредиторів у справах про банкрутство, адже саме вони є тими учасниками, чиї інтереси значною мірою визначають ефективність і справедливість процедур.

Процедура банкрутства є складним міждисциплінарним феноменом, що вимагає аналізу через призму симбіозу національного та міжнародного законодавства. Роль кредиторів у цих процесах залишається недостатньо дослідженою в українській правовій доктрині, особливо в контексті сучасних реформ, спрямованих на гармонізацію законодавства з європейськими стандартами, нормами *acquis communautaire* та універсальними принципами транснаціонального банкрутства. Кредитори виступають не лише як суб'єкти, що прагнуть захистити свої фінансові інтереси, а й як учасники, які формують стратегію банкрутства.

Судова практика у справах про банкрутство також засвідчує центральну роль кредиторів у формуванні результатів процедур неплатоспроможності та водночас виявляє низку системних проблем, пов'язаних із реалізацією їх прав. Воєнний стан суттєво посилив ці виклики, зумовивши обмеження доступу до правосуддя та ускладнення реалізації процесуальних прав кредиторів. Вищезазначене зумовлює потребу в комплексному науковому дослідженні ролі кредиторів у справах про банкрутство, процесуальних механізмів захисту їх прав та узгодження національного регулювання з сучасними європейськими підходами. Поглиблене вивчення їх правового статусу, прав та обов'язків дозволяє розвинути теоретичні основи господарського права та процесу, уточнити концептуальні підходи до балансу інтересів у процедурах неплатоспроможності та сформулювати нові наукові парадигми, які враховують сучасні економічні реалії.

Наукові дослідження у сфері банкрутства в цілому здійснювали такі вчені, як: Р. Г. Афанасьєв, О. А. Беляневич, В. Е. Беляневич, О. М. Бірюков, В. К. Богатир, І. О. Вечірко, А. Б. Гушилик, Б. В. Деревянко, В. В. Джунь, Ю. В. Кабенюк, Я. О. Левшина, С. В. Мінковський, Л. М. Ніколенко, О. П. Подцерковний, В. В. Радзивілюк, Ю. О. Серебрякова, Е. В. Сгара, А. В. Смітюх, О. О. Степанов, О. В. Титова, Ю. В. Чорна, Т. М. Чубар та інші. Правове становище кредиторів у процедурі банкрутства розглядалося в окремих наукових працях, зокрема в

дослідженнях таких авторів, як: А. А. Бутирський, І. А. Бутирська, Л. І. Грабован, Б. М. Поляков, Р. Б. Поляков, П. Д. Пригуза, Т. В. Степанова та ін. Проте дослідження здебільшого не враховують сучасних викликів, зумовлених воєнним станом, запровадженням в Україні, зростанням ризиків для кредиторів через економічну нестабільність, ускладненням доступу до судового захисту та невідповідністю окремих правових норм новим реаліям. Крім того, наявні наукові розробки не забезпечують системного порівняння українських законодавчих положень із міжнародними стандартами та принципами, що є критично важливим для адаптації процедур банкрутства до умов воєнного часу та післявоєнного відновлення. Таким чином, існує об'єктивна потреба в комплексному науковому аналізі ролі кредиторів у справах про банкрутство, дослідженні їх ефективності як суб'єктів, що впливають на перебіг процедур, а також як ключових учасників у забезпеченні розподілу активів і сприянні економічній стабільності України в умовах воєнних викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано з урахуванням Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки (Указ Президента України від 27 вересня 2021 р. № 487/2021), Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року (Указ Президента від 11 серпня 2021 р. № 347/2021), Національної економічної стратегії на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179), тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки (наказом МВС України від 21 травня 2024 р. № 326), а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ на 2025-2028 роки «Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану» (№0124U005072).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ (протокол засідання від 26.09.2023 № 2).

Мета і завдання дослідження. *Метою роботи* є обґрунтування нових концептуальних підходів до визначення правового статусу та ролі кредиторів у справі про банкрутство, розроблення теоретичних положень щодо їхньої участі як ключового суб'єкта процедур банкрутства в умовах воєнного стану та економічної нестабільності, а також створення на цій основі пропозицій щодо модернізації законодавства про банкрутство з урахуванням євроінтеграційних пріоритетів України для формування ефективної судової практики та інвестиційно привабливого бізнес-середовища.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- з'ясувати правову природу провадження у справі про банкрутство та охарактеризувати основні ознаки з урахуванням сучасних підходів господарського процесуального права;
- визначити місце кредиторів у системі учасників провадження у справі про банкрутство, розкрити їх функціональне значення та взаємозв'язок з іншими учасниками процесу;
- розкрити зміст поняття кредитора у справі про банкрутство, уточнити ознаки

цієї правової категорії та здійснити їх системне осмислення;

- сформулювати класифікацію кредиторів у справі про банкрутство за різними критеріями, визначити правові наслідки належності до тієї чи іншої групи кредиторів;

- проаналізувати порядок набуття та сутність статусу кредитора у справі про банкрутство, виявити проблеми, що виникають та запропонувати шляхи їх вирішення;

- визначити та охарактеризувати права, обов'язки та відповідальність кредиторів у процедурі банкрутства;

- виявити особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора;

- дослідити особливості реалізації прав кредиторів під час подання грошових вимог до боржника;

- визначити ефективність механізмів захисту прав кредиторів на різних етапах процедури банкрутства;

- охарактеризувати особливості захисту прав забезпечених кредиторів у справі про банкрутство;

- дослідити особливості участі кредиторів у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, включаючи механізми набуття та реалізації їхніх прав;

- визначити особливості участі органів Державної податкової служби України як кредитора у справі про банкрутство;

- розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України про банкрутство у сфері правового становища кредиторів з урахуванням практичних викликів та європейських правових стандартів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації та захисту прав кредиторів у справах про банкрутство в межах господарського судочинства.

Предметом дослідження є кредитори у справі про банкрутство.

Методи дослідження. Методологічною основою проведеного дослідження є *філософські методи пізнання* (діалектичний, герменевтичний), *загальнонаукові методи* (аналіз і синтез, системно-структурний, формально-логічний, аксіоматичний), *спеціальні міждисциплінарні методи* (синергетичний, статистичний) і *спеціальні юридичні методи*, зокрема юридико-догматичний, логіко-юридичний, конфліктологічний, історико-правовий та порівняльно-правовий, основою якого став компаративний (компаративістський) підхід.

Діалектичний метод було застосовано для розкриття змінної та динамічної природи інституту кредиторів у процедурі банкрутства, а також для обґрунтування їх функціональної ролі на різних етапах процедур неплатоспроможності (підрозділи 1.1, 2.1, 3.3, 4.2). *Герменевтичний метод* використовувався при тлумаченні законодавчих норм, які регулюють подання грошових вимог, участь кредиторів у зборах, реалізацію прав у різних процедурах та межі судового захисту (підрозділи 2.4, 3.2, 4.3). *Метод аналізу та синтезу* застосовано з метою виокремлення складних правових явищ, таких як правовий статус кредитора, процедура подання вимог, стадії банкрутства, на окремі елементи, а також подальшого узагальнення та логічного об'єднання отриманих результатів для формування цілісних правових

конструкцій. Цей метод дозволив послідовно структурувати класифікацію кредиторів, виявити ознаки кожної групи, обґрунтувати взаємозв'язки між процесуальними правами та процедурними наслідками їх реалізації (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 4.2). *Системно-структурний метод* дозволив упорядкувати класифікацію кредиторів, встановити їх взаємозв'язки з іншими учасниками справи про банкрутство, виявити місце кожної категорії кредитора у загальній моделі провадження (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1). *Формально-логічний метод* забезпечив чітке розмежування понять (наприклад, конкурсного, поточного, забезпеченого кредитора), з'ясування юридичної природи правових конструкцій і підстав для їх диференціації (підрозділи 2.1, 2.4, 4.1). *Аксиоматичний метод* використовувався при формулюванні базових наукових положень щодо природи прав кредиторів у процедурах банкрутства та їх ролі у системі господарського процесуального права (підрозділи 1.1, 1.2, 4.1). *Синергетичний метод* дав змогу дослідити інститут кредиторів як складну систему, що перебуває в постійній взаємодії з боржником, судом, арбітражним керуючим і державними органами, з урахуванням особливостей правової самоорганізації та динаміки рішень у процедурі банкрутства (підрозділи 2.3, 3.3, 4.2, 4.3). *Статистичний метод* застосовувався для аналізу динаміки відкриття справ про банкрутство за ініціативою кредиторів, структури вимог, черговості їх задоволення та кількості справ за участю публічних кредиторів (підрозділи 3.1, 3.2, 4.3). *Юридико-догматичний метод* став основним для аналізу положень Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ), судової практики та узагальнення висновків щодо законодавчих прогалів (усі підрозділи). Логіко-юридичний метод забезпечив розробку пропозицій із вдосконалення правового регулювання статусу кредиторів та процедур реалізації їхніх прав (підрозділи 2.4, 4.1). *Конфліктологічний метод* використано для дослідження правових конфліктів між кредиторами різних черг, а також між кредиторами та боржником (підрозділи 3.2, 3.3, 4.2). *Історико-правовий метод* дозволив простежити еволюцію інституту кредиторів у національному законодавстві та порівняти її з практиками зарубіжних країн (підрозділи 1.1, 3.1). *Порівняльно-правовий (компаративістський) метод* застосовано при дослідженні зарубіжного досвіду участі кредиторів у процедурах банкрутства, зокрема законодавства Великої Британії, США, Німеччини, Франції, Італії, Польщі та інших держав, аналізу відповідних положень Директиви ЄС 2019/1023, принципів UNCITRAL та практики ЄСПЛ (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3). Застосування наведених методів пізнання здійснювалося у взаємозв'язку, з урахуванням поставлених завдань дослідження, характеру аналізованого матеріалу та структури дисертаційної роботи.

Теоретичну основу дослідження, крім робіт вже зазначених авторів, склали наукові праці таких українських вчених-правників, як: А. Г. Бобкова, О. М. Вінник, Т. С. Гудіма, Р. А. Джабраїлов, Д. В. Задихайло, А. М. Захарченко, І. Ф. Коваль, В. А. Малига, В. К. Мамутов, В. М. Пашков, Я. В. Петруненко, В. В. Резнікова, В. А. Устименко, О. В. Шаповалова, В. С. Щербина та ін.

Емпіричну основу дослідження складають нормативно-правові акти України та інших країн, правові акти Європейського Союзу, статистичні дані, матеріали судової практики, в тому числі Європейського суду з прав людини.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що в

національній доктрині господарського процесуального права розроблено концептуальні положення, спрямовані на розв'язання важливої теоретичної та практичної проблеми участі кредиторів у справі про банкрутство. Наукова новизна одержаних результатів конкретизується в теоретичних положеннях, основними з яких є такі:

вперше:

– сформульовано цілісну доктрину правового статусу кредитора у справі про банкрутство як динамічного та багатовимірного правового явища, що охоплює класифікацію, процесуальні права та обов'язки, способи впливу на хід процедур, відповідальність та механізми захисту порушених прав, з урахуванням потреб адаптації національного законодавства до *acquis communautaire* та викликів, спричинених воєнним станом в Україні;

– обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння кредитора як учасника спеціального правового режиму неплатоспроможності, який на підставі підтверджених або таких, що підлягають підтвердженню, грошових вимог набуває комплексного матеріально-процесуального статусу та здатен впливати на перебіг і результати процедури шляхом реалізації індивідуальних і колективних прав, що виходить за межі традиційного сприйняття кредитора як формального носія вимоги;

– запропоновано модель державної підтримки працівників у справах про банкрутство, що передбачає: створення державного фонду гарантування виплат працівникам у разі банкрутства роботодавця; впровадження електронної платформи для подання та адміністрування вимог працівників;

– введено категорію «токенізованих кредиторів», чії вимоги засвідчені цифровими активами та запропоновано механізми їх інтеграції в процедуру банкрутства з врахуванням міжнародного досвіду;

– сформульовано концепцію динамічної моделі превентивної реструктуризації на основі модулів захисту прав кредиторів, яка передбачає поетапну трансформацію обсягу прав кредиторів залежно від зміни ризикових показників та дотримання боржником умов плану реструктуризації;

– запропоновано впровадження блокчейн-реєстру вимог кредиторів, інтегрованого з ЄСІТС, у поєднанні з моделлю використання смарт-договорів для автоматичного формування та перевірки грошових вимог у процедурі банкрутства з метою забезпечення незмінності даних, автоматичної верифікації вимог, зниження ризиків дублювання чи маніпуляцій, а також фіксації юридично значущих подій з високим ступенем достовірності;

– аргументовано запровадження поствоєнної санації як спеціального правового режиму у процедурі банкрутства, спрямованого на захист прав кредиторів шляхом тимчасового пом'якшення вимог щодо підтвердження економічної життєздатності боржника (з урахуванням прогнозованих грошових потоків, можливості відновлення активів і допустимості збитковості, зумовленої воєнними факторами) та інтеграції міжнародних фінансових механізмів (гарантійних, страхових) як додаткових гарантій задоволення їхніх вимог у післявоєнний період;

удосконалено:

– визначення ознак і принципів провадження у справах про банкрутство з урахуванням сучасних умов, зокрема воєнного стану, цифровізації, глобальних

ризиків та євроінтеграційних процесів, а також впровадження принципів нової генерації (другого шансу, превентивності, пріоритету реструктуризації, захисту прав працівників);

– положення щодо правового регулювання взаємодії кредиторів з іншими учасниками провадження через уточнення процедурних механізмів, підвищення прозорості діяльності арбітражного керуючого та інших суб'єктів, а також розширення ролі прокурора у визначених категоріях справ та суб'єктів (зокрема, державних підприємств, суб'єктів з публічними інтересами або підозрою в недобросовісності);

– положення щодо теоретико-правових засад визначення статусу кредитора шляхом розмежування понять «правовий статус», «правове положення» та «процесуальний статус» і уточнення змісту прав і обов'язків кредиторів як сукупності юридично закріплених можливостей їх реалізації у межах судових процедур, здійснення контролю за діями арбітражного керуючого та дотримання процесуальних норм;

– порядок набуття статусу кредитора та відкриття провадження за його ініціативою шляхом уніфікації процесуальних вимог, запровадження елементів медіації для суб'єктів малого та середнього бізнесу та цифрової верифікації заяв;

– створення функціональної моделі процедури розпорядження майном, яка включає функції верифікації (правової достовірності вимог), партисипативності (активної участі кредиторів) та балансу (процесуальної рівноваги між різними групами кредиторів);

– положення щодо оцінки грошових вимог кредиторів через запровадження диференційованого стандарту доказування залежно від типу кредитора, природи вимог і стадії провадження, що включає обґрунтування презумпції пов'язаності кредиторів, формування підходів до доказування вимог у цифрових активах із використанням механізмів блокчейн-верифікації, застосування аналізу вимог як стандартизованої методики оцінки доказів, визначення класифікації неналежних вимог та обґрунтування механізму трансформації немайнових вимог у грошову форму з урахуванням міжнародної практики;

– положення щодо захисту прав забезпечених кредиторів у процедурі банкрутства через впровадження концепції їх активної участі з наданням вирішального голосу щодо оцінки, реалізації та управління заставним майном, доповнення інститутом спільного забезпечення для врегулювання відносин між кредиторами з фіксацією в реєстрі та погодженням умов реалізації, розробку моделі «захисного інтересу», що передбачає грошову компенсацію або перехід до класу конкурсних кредиторів у разі втрати чи знецінення застави, закріплення права на альтернативну оцінку предмета застави з судовим контролем, реалізацію заставного майна через міжнародні аукціони, а також формування механізму гарантованого мінімального задоволення вимог за рахунок конкурсної маси у разі недостатності реалізації застави;

– положення щодо захисту прав кредиторів у процедурах неплатоспроможності фізичних осіб шляхом розробки комплексної моделі, що поєднує алгоритм їх реалізації, який включає оцінку фінансового стану боржника, активну процесуальну участь кредиторів, контроль за діями арбітражного

керуючого та протидію недобросовісній поведінці боржника, а також враховує диференціацію правового регулювання щодо окремих категорій боржників (зокрема, внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, осіб за кордоном, підсанкційних осіб), забезпечення права вибору підсудності, спрощення доказування в умовах воєнного стану, необхідність міжнародного обміну інформацією про активи боржника та право кредитора ініціювати провадження у справі про банкрутство фізичної особи-підприємця;

– положення щодо органів Державної податкової служби України як кредиторів у процедурі банкрутства через визначення їх «гібридного» правового статусу, що поєднує публічно- та приватно-правові елементи з метою забезпечення балансу інтересів держави, боржника й інших кредиторів, встановлення обов'язкових дій при відкритті провадження та погодженні реструктуризації боргів фізичної особи, звільнення від сплати судового збору при поданні вимог, уточнення терміну «стягнення податкового боргу» у ст. 14 Податкового кодексу України для його розмежування з «погашенням» та запобігання зловживанням, а також гармонізацію норм Кодексу України з процедур банкрутства і Податкового кодексу України через автоматичне погодження графіків реструктуризації та розробку спільних методичних рекомендацій;

дістали подальшого розвитку:

– положення щодо публічно-приватного характеру провадження у справах про банкрутство та розуміння відповідних правовідносин як комплексних, що поєднують матеріальні й процесуальні, публічно- і приватно-правові елементи в межах спеціального правового режиму, а також визначення мети провадження як інтегративної, спрямованої на задоволення вимог кредиторів, відновлення платоспроможності, справедливий розподіл активів і забезпечення макроекономічної стабільності, узгодженої з Директивою (ЄС) 2019/1023 через механізми, які гарантують законність, правову визначеність та недискримінаційність процедур;

– положення щодо системної класифікації ознак провадження у справах про банкрутство, доповненої характеристиками, що відображають сучасні трансформації, зокрема інституційною модульністю, превентивно-стабілізаційним потенціалом, багатоформатною процесуальністю, суспільною обумовленістю, обмеженою відновлювальною спроможністю, цифровізацією процедур, правовою анатомічністю та використанням штучного інтелекту (ШІ-провадження);

– положення щодо підходів до превентивного реагування на неплатоспроможність через розвиток досудових механізмів реструктуризації для боржників із тимчасовими труднощами ліквідності, запровадження систем раннього виявлення фінансових ризиків та використання цифрових інструментів аналізу;

– класифікація кредиторів з урахуванням сучасних економічних і цифрових змін шляхом запровадження нових критеріїв (за формою реалізації вимог, ступенем впливу на боржника та процесуальною активністю), з виокремленням категорії «прострочених кредиторів з поновленими правами», що охоплює осіб, яким судом поновлено строк на заявлення вимог, забезпечує врахування інтересів добросовісних кредиторів в умовах об'єктивної неможливості своєчасного звернення до суду та зміцнює процесуальну справедливість провадження;

– визначення відповідальності кредиторів у процедурі банкрутства як сукупності негативних правових наслідків (матеріальних, процесуальних, репутаційних) за недобросовісну чи деструктивну поведінку, що порушує баланс інтересів і принцип справедливості, а також обґрунтування створення інституту процесуальної відповідальності з визначеними підставами, видами санкцій і процедурою їх застосування, що передбачає подання заяви, розгляд за участю сторін і прийняття обґрунтованої ухвали з можливістю оскарження;

– положення щодо аргументації запровадження інституту первинної оцінки добросовісності кредитора на стадії відкриття провадження, що передбачає обов'язкове подання декларації добросовісності разом із заявою, перевірку судом відповідності заяви критеріям добросовісності на основі індикативного переліку ознак недобросовісного подання (зокрема пов'язаності кредитора з боржником, відсутності спроб досудового врегулювання, подання заяви одразу після настання строку зобов'язання), а також застосування механізму відповідальності ініціюючого кредитора за недобросовісне подання заяви шляхом компенсації витрат боржника та накладення штрафних санкцій;

– критерії визнання недійсними правочинів боржника з метою уніфікації підходів до виявлення фраздаторних дій та посилення захисту прав кредиторів на стадії розпорядження майном через систематизацію ознак, зокрема часової близькості правочину до банкрутства, економічної невідповідності, пов'язаності сторін, відсутності ділової мети, шкоди інтересам кредиторів і врахування операцій із цифровими активами;

– положення щодо інституалізації мирової угоди як окремої гібридної процедури в межах Кодексу України з процедур банкрутства, що поєднує елементи реструктуризації, санації та позасудового врегулювання, із запровадженням чіткого механізму голосування, судового контролю та забезпечення виконавчої сили угоди;

– розробка класифікації форм захисту прав кредиторів у ліквідаційній процедурі, що охоплює процесуальні, майнові, організаційно-контрольні та інформаційно-аналітичні інструменти на основі принципу пріоритету активного кредитора, із доповненням механізмом публічності, що передбачає обов'язкове оприлюднення звітності ліквідатора, інформації про торги та активи в електронному реєстрі з відкритим доступом кредиторів з метою підвищення прозорості та довіри.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації сформульовано комплексні теоретичні положення та практичні пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства України у сфері банкрутства (неплатоспроможності), зокрема щодо правового статусу кредиторів, реалізації їх процесуальних прав та обов'язків, механізмів захисту прав кредиторів, відповідальності учасників провадження у справі про банкрутство, а також адаптації національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу. Запропоновані положення можуть бути використані як нормативно-правове та методологічне підґрунтя для подальшого розвитку законодавства про банкрутство та правозастосовної практики

Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній діяльності* – під час проведення подальших досліджень у

сфері господарського права, господарського процесуального права та права неплатоспроможності, зокрема щодо правового статусу кредиторів у справі про банкрутство, механізмів захисту їх прав та адаптації законодавства України до права Європейського Союзу;

– *освітньому процесі* – під час викладання освітніх компонентів «Господарське право», «Господарський процес», «Правове регулювання банкрутства», спеціальних курсів, присвячених правовому регулюванню процедур неплатоспроможності, а також при підготовці лекційних матеріалів, навчально-методичних рекомендацій та інших навчально-методичних матеріалів в Академії праці, соціальних відносин і туризму (довідка № 01/02-45 від 10.03.2026);

– *законотворчій діяльності* – у процесі підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавства України про банкрутство та адаптації національного законодавства до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС), що підтверджено Підкомітетом з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції Комітету Верховної Ради України з питань правової політики (акт впровадження від 10.02.2026 № 260210/1);

– *практичній діяльності* – у діяльності арбітражного керуючого (довідка від 17.11.2025 № 02/04-16) та Головного управління Державної податкової служби у Донецькій області (довідка від 30.12.2025 № б/н) під час здійснення процедур банкрутства, реалізації прав кредиторів та застосування положень законодавства про неплатоспроможність.

Особистий внесок здобувача. Основні наукові результати отримані самостійно. Особистий внесок у публікації, виконані у співавторстві, вказано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження обговорювались на конференціях, зокрема на: Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди 100-річчя з дня народження дійсного члена (академіка), академіка-засновника Національної академії правових наук України Федора Глібовича Бурчака (м. Київ, 2024), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни» (м. Кропивницький, 2024), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану» (м. Кропивницький, 2024), Міжнародній науково-інтернет конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Ополь, Польща, 2025).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 31 науковій праці, серед яких 23 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 3 статті у виданнях, проіндексованих у наукометричних базах Web of Science Core Collection та Scopus, 4 тези доповідей, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що включають 12 підрозділів, висновків, список використаних джерел (558 найменувань на 66 сторінках) та п'яти додатків на 10 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 648 сторінки, з них

основний текст дисертації 554 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи дослідження; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача; наведено відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади дослідження кредиторів як учасників провадження у справі про банкрутство» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та ознаки провадження у справі про банкрутство»* обґрунтовано, що провадження у справах про банкрутство є особливою формою судового реагування держави на неплатоспроможність боржника, функціонально пов'язаною з розвитком економічних відносин і системи захисту прав учасників господарського обігу. Аргументовано, що інститут банкрутства еволюціонував від карально-ліквідаційної моделі до комплексного правового механізму забезпечення балансу приватних і публічних інтересів, ринкової стабільності та збереження економічної цінності.

Встановлено, що провадження у справі про банкрутство має міжгалузеву природу та є самостійною процесуальною формою, яка поєднує матеріально-правові й процесуальні елементи, судовий контроль та економічне регулювання. Обґрунтовано, що його юридична природа виходить за межі класичних процесуальних моделей і характеризується особливою метою, специфічним суб'єктним складом і автономним правовим режимом.

Доведено, що сучасні трансформаційні виклики (військові конфлікти, цифровізація, економічна нестабільність, глобалізація ризиків) зумовлюють потребу у переосмисленні функцій інституту банкрутства, правове призначення якого полягає не лише у ліквідації неплатоспроможного боржника, а й у створенні умов для відновлення платоспроможності, реструктуризації заборгованості, запобігання хаотичному задоволенню вимог окремих кредиторів та забезпечення справедливого і пропорційного розподілу активів. У цьому контексті доведено, що провадження у справах про банкрутство має дуалістичний публічно-приватний характер: з одного боку, воно спрямоване на захист інтересів кредиторів і боржника, з іншого – виконує важливу публічну функцію щодо підтримання економічної безпеки та фінансової дисципліни.

Обґрунтовано, що правовідносини у провадженні у справі про банкрутство мають комплексний, синкретичний характер та не можуть бути повністю охоплені жодною окремою галуззю права, у зв'язку з цим запропоновано запровадження в науковий обіг категорії «комплексні правовідносини» як системної сукупності матеріальних та процесуальних правових відносин, що виникають, функціонують і реалізуються виключно в межах процедури банкрутства та врегульовані спеціальним законодавством.

Встановлено, що до традиційних ознак провадження у справах про банкрутство належать: спеціальна процесуальна врегульованість; активна роль суду та посилений судовий контроль; особливий суб'єктний склад; стадійність і процедурність; ініціативний характер відкриття провадження; концентрація у межах справи про банкрутство більшості спорів за участю боржника; підвищені вимоги до публічності та прозорості. Разом із тим доведено, що зазначені ознаки не повною мірою відображають сучасну функціональну роль інституту банкрутства, у зв'язку з чим обґрунтовано розширення системи ознак провадження у справі про банкрутство з урахуванням трансформаційних процесів сучасної економіки та правової системи. До таких ознак віднесено інституційну модульність провадження, що виявляється у можливості гнучкого поєднання та переходу між різними судовими процедурами; превентивно-стабілізаційний потенціал, який дозволяє використовувати провадження як інструмент раннього втручання; багатоформатність процесуального регулювання, яка дозволяє поєднувати в межах одного провадження різні процесуальні моделі, правові режими та інструменти судового контролю; суспільну обумовленість наслідків банкрутства, яка зумовлює поширення правових ефектів провадження за межі приватних інтересів сторін та визначає його значення для економічної стабільності, ринку праці й фінансової безпеки держави; цифровізацію процедур та трансформацію провадження в електронно-орієнтований процес; аналітико-діагностичний характер, що забезпечує комплексну правову та економічну оцінку стану боржника.

Обґрунтовано з позицій синергетичного підходу комплексне розуміння системи принципів провадження у справах про банкрутство як відкритої, динамічної та самоорганізованої правової системи, у межах якої взаємодіють класичні принципи та принципи нової генерації, формуючи цілісну модель регулювання неплатоспроможності. До принципів нової генерації віднесено принцип «другого шансу», превентивного банкрутства, пріоритету реструктуризації над ліквідацією, ефективного судового контролю і прискорених процедур, захисту прав працівників, гнучкості та адаптивності законодавства, які у поєднанні з класичними принципами законності, справедливості, пропорційності, рівності учасників та процесуальної економії забезпечують трансформацію провадження у справах про банкрутство у правовий інструмент управління фінансовою неспроможністю, орієнтований на відновлення платоспроможності, економічну доцільність і довгострокову стабільність. У результаті такої взаємодії сформовано типологію ознак провадження у справах про банкрутство, що відображає його багаторівневу правову природу, поєднання матеріально-правових і процесуальних елементів, динамічність, адаптивність до економічних викликів та здатність забезпечувати баланс приватних і публічних інтересів.

У підрозділі 1.2 «Місце кредиторів в системі учасників провадження у справі про банкрутство» обґрунтовано, що кредитори посідають центральне місце у системі учасників провадження у справі про банкрутство, оскільки саме їхні майнові інтереси, процесуальна активність та колективне волевиявлення визначають спрямованість, динаміку і результат відповідної процедури. Доведено,

що у межах провадження у справі про банкрутство кредитор перестає бути виключно носієм індивідуального суб'єктивного права вимоги та трансформується у ключового учасника спеціального процесуального механізму врегулювання неплатоспроможності.

Встановлено, що правовий статус кредиторів у процедурі банкрутства має дуалістичну природу та поєднує індивідуальний приватний інтерес у задоволенні грошових вимог із колективним інтересом кредиторської спільноти, реалізація якого можлива лише в межах спеціальних процедурних форм. Обґрунтовано, що колективізація інтересів кредиторів є фундаментальною ознакою інституту банкрутства та виступає правовим інструментом запобігання хаотичному, конкурентному задоволенню вимог окремих стягувачів, забезпечуючи принципи пропорційності, рівності та справедливості.

З'ясовано, що місце кредиторів у системі учасників провадження визначається не формальним набуттям статусу, а обсягом і характером їх впливу на прийняття ключових процесуальних та економічних рішень. Доведено, що саме через механізми колективного волевиявлення кредитори формують стратегічні напрями провадження, беруть участь у визначенні моделі врегулювання неплатоспроможності, здійснюють контроль за управлінням майном боржника та впливають на вибір між відновлювальними і ліквідаційними процедурами.

Обґрунтовано, що інституціоналізація участі кредиторів у провадженні у справі про банкрутство зумовлює їх функціонування як організованого колективного суб'єкта, інтегрованого у процесуальну структуру справи. Така модель забезпечує узгодження інтересів різних груп кредиторів, концентрацію процесуальних повноважень і підвищує ефективність контролю за перебігом процедури, водночас об'єктивно формуючи підвищені вимоги до добросовісності, розумності та відповідальності кредиторів при реалізації наданих їм прав.

Встановлено, що визначення місця кредиторів у системі учасників провадження у справі про банкрутство нерозривно пов'язане з їх взаємодією з іншими ключовими суб'єктами, насамперед боржником, арбітражним керуючим та господарським судом. Доведено, що у цій взаємодії кредитори виконують функцію економічно зацікавленого учасника, тоді як арбітражний керуючий забезпечує управлінсько-оперативний аспект провадження, а суд реалізує координаційну та контрольну функції.

Розділ 2 «Правовий статус кредиторів у справі про банкрутство» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та ознаки кредиторів у справі про банкрутство»* аргументовано, що в умовах воєнних і кризових трансформацій економіко-правових відносин визначення кредитора набуває принципового значення, оскільки від коректної ідентифікації цього суб'єкта залежить легітимність складу учасників провадження, ефективність захисту прав та справедливості розподілу ліквідаційної маси. Встановлено, що євроінтеграційний вектор розвитку національного законодавства зумовлює підвищення вимог до правової визначеності статусу кредитора, уніфікації підходів до визнання вимог та посилення механізмів запобігання зловживанням у процедурі банкрутства.

З'ясовано, що у процедурі банкрутства кредитор виходить за межі класичної

моделі сторони зобов'язання і набуває статусу суб'єкта спеціального правового режиму неплатоспроможності, в межах якого його матеріально-правова вимога підлягає процесуальній трансформації та легітимації. Така трансформація є необхідною умовою участі у колективному механізмі задоволення вимог, який ґрунтується на принципах конкурсності, пропорційності та процесуальної концентрації.

Встановлено, що поняття кредитора у справі про банкрутство має комплексний характер і поєднує матеріальну складову, пов'язану з наявністю грошової вимоги, та процесуальну складову, що полягає у набутті статусу учасника провадження у встановленому порядку. Правовий статус кредитора визначається не лише існуванням заборгованості, а її юридичною верифікацією і включенням до спеціального режиму судового контролю, що забезпечує впорядкованість процедури та баланс приватних і публічних інтересів.

Обґрунтовано, що ключовими ознаками кредитора у справі про банкрутство є: наявність дійсної грошової вимоги майнового характеру, належним чином визначеної за підставами та обсягом; індивідуальна визначеність суб'єкта вимоги як носія прав та обов'язків у процедурі; заявлення вимог у визначеному порядку; процесуальна легітимація вимоги у межах справи про банкрутство як передумова реалізації сукупності прав кредитора; підпорядкованість вимоги встановленому режиму конкурсності та черговості задоволення, що формує ієрархію правових очікувань і забезпечує справедливість розподілу; добросовісність у заявленні та реалізації прав, яка виконує функцію процедурного стандарту поведінки та запобіжника проти маніпуляцій; відсутність конфлікту інтересів, здатного спотворювати колективне волевиявлення кредиторів і впливати на результати провадження; наявність реального економічного інтересу, що обумовлює процесуальну активність кредитора та спрямованість його дій на досягнення легітимної мети процедури.

Наголошено, що в сучасних умовах кредитора слід розглядати як динамічну правову категорію, зміст якої визначається не лише нормативним формулюванням, а й функціональною роллю у механізмі врегулювання неплатоспроможності. У цьому сенсі кредитор у справі про банкрутство є особою, яка має підтвержені у встановленому порядку грошові вимоги до боржника та реалізує їх у межах спеціальної судової процедури, спрямованої на справедливе та впорядковане врегулювання заборгованості або відновлення платоспроможності.

Узагальнено, що виокремлення та систематизація ознак кредитора забезпечує методологічну основу для уніфікованого підходу до ідентифікації кредиторів, підвищує прогнозованість правозастосування, посилює процесуальні гарантії добросовісних учасників та сприяє удосконаленню національної моделі захисту прав кредиторів у межах сучасної парадигми неплатоспроможності.

У підрозділі 2.2 «Класифікація кредиторів у справі про банкрутство» обґрунтовано, що класифікація кредиторів є базовим методологічним інструментом правового аналізу, який упорядковує багатосуб'єктні правовідносини неплатоспроможності та створює передумови для ефективного захисту прав учасників провадження. Показано, що саме через класифікацію здійснюється диференціація правового становища кредиторів, окреслюються межі

їх процесуальної участі та підтримується баланс приватних і публічних інтересів.

Встановлено, що у процедурі банкрутства кредитор не є однорідним суб'єктом, а його правове становище визначається сукупністю юридично значущих критеріїв, зокрема характером і часом виникнення вимог, наявністю забезпечення, черговістю задоволення, обсягом визнаних вимог та способом участі у провадженні. Доведено, що зазначені критерії мають комплексний матеріально-процесуальний характер і безпосередньо впливають на економічні результати процедури та ефективність правового регулювання.

З'ясовано, що класифікація кредиторів за характером вимог дозволяє інтегрувати різноманітні майнові інтереси у колективний механізм задоволення, тоді як розмежування за наявністю забезпечення формує ієрархію прав та визначає правовий режим активів боржника. Наголошено, що поділ кредиторів за часом виникнення вимог на конкурсних і поточних має визначальне значення, оскільки забезпечує стабільність процедури та передбачуваність правових наслідків.

Обґрунтовано, що черговість задоволення вимог кредиторів виконує стабілізаційну й соціальну функції та відображає нормативний компроміс між економічною доцільністю і суспільними інтересами. Водночас встановлено, що кризові та надзвичайні умови об'єктивно зумовлюють потребу у більш гнучких підходах до її застосування.

Доведено, що класифікація кредиторів за участю у судовому процесі та за обсягом визнаних вимог дозволяє виявити реальний розподіл процесуального впливу, а також потенційні ризики домінування окремих кредиторів і зловживання правом. У цьому контексті наголошено на необхідності посиленого судового контролю та захисту інтересів міноритарних кредиторів.

Узагальнено, що в умовах цифровізації, глобалізації та ускладнення економічних зв'язків традиційні класифікаційні моделі потребують розвитку з урахуванням юрисдикційної належності, форми реалізації вимог, ступеня впливу кредитора на боржника та рівня процесуальної активності. Аргументовано, що класифікація кредиторів є динамічною правовою конструкцією, еволюція якої підвищує ефективність процедур неплатоспроможності, мінімізує зловживання та сприяє адаптації національного регулювання до сучасних європейських стандартів.

У підрозділі 2.3 «Порядок набуття статусу кредитора у справі про банкрутство» обґрунтовано, що процедура легітимації кредитора є базовим організаційним елементом конкурсного провадження, оскільки саме на цьому етапі формується коло учасників, наділених процесуальними правами та обов'язками, визначається структура правовідносин у межах справи та закладаються передумови ефективного судового контролю за перебігом процедур неплатоспроможності. Доведено, що належне встановлення складу кредиторів гарантує упорядкованість процесу й виконує функцію процесуального «фільтра», запобігаючи включенню фіктивних або недобросовісно заявлених вимог.

Встановлено, що статус кредитора у справі про банкрутство не зводиться до цивільно-правового чи господарсько-правового розуміння кредитора як носія права вимоги, а формується в межах спеціального процесуально-матеріального

правового режиму неплатоспроможності та реалізується виключно в межах відповідної процедури. Обґрунтовано, що такий статус поєднує матеріальний компонент (наявність і параметри грошової вимоги, зокрема її розмір, черговість і забезпеченість) та процесуальний компонент (сукупність прав і обов'язків учасника провадження), що зумовлює здатність кредитора впливати на вибір і перебіг процедур та контроль за управлінням майном боржника.

З'ясовано, що набуття статусу кредитора має двокомпонентну природу: матеріально-правовою передумовою є наявність дійсної та належно підтвердженої грошової вимоги, а процесуальною – дотримання спеціальної процедури її заявлення, розгляду й судового визнання. Акцентовано, що процесуальна правосуб'єктність у банкрутстві є багаторівневою: вона виникає з моменту подання заяви та набуває повного змісту після визнання вимоги судом і включення її до реєстру, що забезпечує баланс інтересів сторін і мінімізує можливості зловживань.

Встановлено, що ключовими інструментами фіксації результатів визнання вимог є ухвала суду за підсумками попереднього засідання та реєстр вимог кредиторів, який структурує кредиторський склад, визначає черговість задоволення і обсяг права голосу, забезпечуючи прозорість і стабільність колективних рішень кредиторів.

З'ясовано, що чинна модель визнання кредиторів потребує подальшого вдосконалення з огляду на прояви правової невизначеності та нерівномірності правозастосування. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність уніфікації форми заяви про визнання грошових вимог, визначення на рівні закону критеріїв належних доказів для типових категорій вимог, посилення ролі арбітражного керуючого як первинного процесуального фільтра верифікації вимог, а також розширення цифрової функціональності державних реєстрів у напрямі автоматизації подання та обліку кредиторських заяв. Доведено, що реалізація таких підходів підвищить процесуальну передбачуваність, зменшить дискретність судового розсуду, скоротить навантаження на суд та узгодить національну модель із сучасними європейськими стандартами прозорості, добросовісності й доступу до правосуддя.

На підставі узагальнення доктринальних підходів, положень КУЗПБ та практики Верховного Суду запропоновано розглядати порядок набуття статусу кредитора як спеціальну процесуально-правову конструкцію, у межах якої через заявлення та судове визнання грошової вимоги легітимується участь суб'єкта у конкурсному провадженні та визначаються параметри вимоги й обсяг процесуальних правомочностей з метою справедливого, пропорційного й правовизначеного задоволення вимог кредиторів.

У підрозділі 2.4 *«Права, обов'язки та відповідальність кредиторів у процедурі банкрутства»* доведено, що сучасна модель банкрутства трансформує роль кредитора з пасивного носія вимоги у повноцінного учасника процесуального управління, наділеного значним обсягом майнових і процесуальних прав, а також кореспондуючих обов'язків.

Встановлено, що права та обов'язки кредиторів формують складну багаторівневу систему, яка поєднує приватно-правові та публічно-правові

елементи й реалізується як індивідуально, так і колективно. Обґрунтовано, що зміст і обсяг прав кредитора залежать від виду кредитора, стадії провадження, способу реалізації та характеру зацікавленості, що зумовлює диференційований підхід до їх правового регулювання.

Доведено, що права кредиторів охоплюють не лише заявлення і задоволення грошових вимог, а й активну участь у формуванні органів кредиторів, прийнятті стратегічних рішень щодо процедури, контролі за діяльністю арбітражного керуючого та здійсненні судового контролю.

Обґрунтовано, що обов'язки кредиторів мають функціональний характер і спрямовані на забезпечення справедливості та ефективності провадження, зокрема через сумлінне підтвердження заявлених вимог, дотримання процесуальних строків, участь у колективних рішеннях і недопущення зловживання правами.

Аргументовано, що правовий статус кредитора є динамічним і змінюється залежно від стадії провадження, що обґрунтовує доцільність стадійної типологізації його прав і обов'язків як інструменту відображення еволюції процесуального впливу кредитора на перебіг провадження.

З'ясовано, що активна участь кредиторів у прийнятті ключових рішень об'єктивно зумовлює необхідність формування інституту їхньої відповідальності за недобросовісну, деструктивну або маніпулятивну поведінку, здатну деформувати цілі та економічну функцію процедури банкрутства.

Обґрунтовано доцільність інституціоналізації відповідальності кредиторів як елемента механізму неплатоспроможності, спрямованого на відновлення процесуального балансу та запобігання зловживанням, що реалізується через застосування матеріальних, процесуальних і організаційних санкцій.

Зроблено висновок, що поєднання широких прав кредиторів із чіткими межами їх реалізації та механізмами відповідальності є необхідною умовою ефективності процедури банкрутства як інструменту збалансованого врегулювання неплатоспроможності.

Розділ 3 «Особливості реалізації та захисту прав кредиторів у справі про банкрутство» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора»* обґрунтовано, що ініціювання процедури банкрутства кредитором є одним із ключових процесуальних механізмів захисту його майнових прав у разі неплатоспроможності боржника та водночас фактором підвищеного ризику зловживань процедурою. Доведено, що стадія відкриття провадження має системоутворююче значення, оскільки зумовлює зміну правового статусу боржника і кредиторів, запровадження мораторію, концентрацію вимог та перехід до спеціального правового режиму неплатоспроможності.

З'ясовано, що в сучасних правопорядках відкриття провадження за заявою кредитора поєднує доступність судового захисту з процесуальними фільтрами, спрямованими на недопущення використання банкрутства як інструменту корпоративного або економічного тиску. Спільною тенденцією є посилення превентивних і реабілітаційних механізмів та підвищена увага до добросовісності

заявника.

Аргументовано, що в українській моделі відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора ключовими умовами є наявність грошового зобов'язання, строк виконання якого настав, та підтвердження обставин, що свідчать про неспроможність боржника виконати такі зобов'язання поза межами процедур банкрутства. Обґрунтовано, що суд на цій стадії виконує не лише формальну, а й контрольно-гарантійну функцію, спрямовану на запобігання штучному банкрутству та захист прав усіх учасників провадження.

Встановлено, що інститути залишення заяви без руху, її повернення та відмови у відкритті провадження утворюють систему процесуальних запобіжників, яка забезпечує правову визначеність, процесуальну дисципліну та баланс інтересів сторін.

Обґрунтовано, що однією з ключових проблем сучасної судової практики є ризик недобросовісного ініціювання справ про банкрутство у корпоративних конфліктах або з метою блокування господарської діяльності боржника. У зв'язку з цим доведено доцільність запровадження на стадії відкриття провадження механізмів первинної оцінки добросовісності кредитора, зокрема через декларацію добросовісності, визначення індикативних ознак зловживання та обов'язок суду їх перевіряти, а також необхідність встановлення відповідальності за недобросовісне ініціювання.

Особливу увагу приділено впливу надзвичайних умов, зокрема воєнного стану, на можливість реалізації права кредитора на ініціювання банкрутства. Доведено, що правова невизначеність щодо боржників, активи або місцезнаходження яких перебувають на тимчасово окупованих територіях, потребує адаптації процедур відкриття провадження з урахуванням принципу доступу до правосуддя та необхідності захисту прав кредиторів.

Зроблено висновок, що ефективність відкриття провадження за ініціативою кредитора визначається поєднанням процесуальної доступності, посиленого судового контролю, запобіжників проти зловживань і орієнтації на реабілітаційні цілі процедури, що трансформує банкрутство з інструменту тиску у механізм збалансованого врегулювання неплатоспроможності.

У підрозділі 3.2 *«Подання кредитором грошових вимог до боржника»* аргументовано, що встановлення та процесуальне оформлення грошових вимог кредиторів є важливим етапом провадження у справі про банкрутство, який визначає коло учасників процедури, обсяг конкурсної маси, структуру заборгованості боржника та подальший механізм реалізації процедур неплатоспроможності. Доведено, що саме на стадії подання і визнання грошових вимог формується інституційна архітектура банкрутства, від якої залежить ефективність захисту прав кредиторів.

Встановлено, що подання грошових вимог має подвійне правове значення, з одного боку, воно є механізмом реалізації індивідуального майнового інтересу кредитора, з іншого – процесуальним інструментом включення такого інтересу до публічно врегульованої системи розподілу активів боржника. Визнання вимоги судом трансформує приватне право вимоги у складову конкурсного механізму.

Виявлено, що грошова вимога виконує низку ключових функцій у процедурі

банкрутства: слугує процесуальним «вхідним фільтром» до участі у справі; визначає обсяг і черговість задоволення за рахунок ліквідаційної маси; впливає на розподіл голосів на зборах кредиторів і формування комітету кредиторів; виступає об'єктом судового контролю та індикатором фінансової відповідальності боржника. Наголошено, що через систему грошових вимог здійснюється не лише захист прав кредиторів, а й загальна оцінка фінансового стану боржника та доцільності застосування реабілітаційних або ліквідаційних процедур.

Обґрунтовано, що подання вимог є формалізованою процесуальною процедурою, пов'язаною з дотриманням строків, форми та стандартів доказування, які виконують стабілізаційну й фільтраційну функції щодо складу кредиторів.

Особливу увагу приділено стандарту доказування грошових вимог, який у процедурі банкрутства має підвищений характер і передбачає активну судову перевірку правової підстави, розміру та економічної реальності вимоги з метою запобігання включенню фіктивних або маніпулятивних вимог.

Встановлено, що грошові вимоги є основою формування реєстру вимог кредиторів як інституційного інструменту легітимації учасників провадження, процесуальної прозорості та балансування інтересів різних груп кредиторів.

Доведено, що цифровізація процедур подання та обліку грошових вимог змінює традиційні підходи до реалізації прав кредиторів і посилює доказову дисципліну та сприяє підвищенню прозорості й правової визначеності у процедурі банкрутства.

Зроблено висновок, що інститут заявлення грошових вимог є ключовим елементом механізму банкрутства, через який забезпечується легітимність складу кредиторів, ефективність судового контролю та справедливості задоволення вимог.

У підрозділі 3.3 «Захист прав кредиторів під час застосування до боржника різних судових процедур у справі про банкрутство» аргументовано, що обсяг і способи реалізації прав кредиторів є процедурно змінними, залежать від стадії провадження і правової природи відповідної судової процедури, що зумовлює необхідність диференційованого підходу до їх правового захисту.

Встановлено, що у процедурі превентивної реструктуризації захист прав кредиторів має превентивно-координаційний характер і спрямований на раннє врегулювання фінансових труднощів боржника шляхом участі кредиторів у переговорах, класового голосування, забезпечення прозорості фінансової інформації та судового контролю за справедливістю плану реструктуризації. Обґрунтовано, що превентивна реструктуризація формує нову модель балансу інтересів, у межах якої кредитор виступає активним учасником управління фінансовою кризою боржника.

У межах процедури розпорядження майном встановлено, що захист прав кредиторів набуває конфліктно-процесуального характеру та зосереджується на формуванні складу кредиторів, перевірці обґрунтованості грошових вимог і запобіганні недобросовісному виведенню активів боржника. Доведено, що саме на цій стадії відбувається трансформація кредитора з матеріально-правового суб'єкта у повноцінного учасника судового процесу, наділеного правами впливу на перебіг

справи.

Встановлено, що у процедурі санації захист прав кредиторів поєднує елементи колективного волевиявлення, судового контролю та економічної доцільності, а легітимність цієї процедури визначається участю кредиторів у затвердженні та контролі за виконанням плану санації. Обґрунтовано зростання ролі санації в умовах воєнного та післявоєнного періоду як інструменту збереження економічного потенціалу боржника та поступового задоволення вимог кредиторів.

Наголошено, що мирова угода у процедурі банкрутства є компромісним механізмом врегулювання боргових зобов'язань, який поєднує господарсько-правову природу з процесуальними особливостями справи про банкрутство, а захист прав кредиторів у її межах забезпечується через колективне схвалення умов і судовий контроль за справедливістю досягнутого балансу інтересів.

Встановлено, що у ліквідаційній процедурі захист прав кредиторів зосереджується на максимальному наповненні ліквідаційної маси, контролі за діями ліквідатора та дотриманні принципу пропорційного задоволення вимог у межах установленої черговості. Виявлено, що ефективність реалізації прав кредиторів на цій стадії значною мірою залежить від їх процесуальної активності, здатності ініціювати оскарження недобросовісних правочинів боржника та здійснювати контроль за повнотою ліквідаційних заходів.

Наголошено, що захист прав кредиторів у справі про банкрутство має багаторівневий, динамічний і процедурно зумовлений характер, який трансформується залежно від стадії провадження та обраної судової процедури. Обґрунтовано, що сучасна модель банкрутства потребує переосмислення ролі кредитора як активного суб'єкта процесу, наділеного не лише правом на задоволення вимог, а й інструментами впливу на хід і результат процедур неплатоспроможності.

Розділ 4 «Особливості захисту прав окремих категорій кредиторів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Захист прав забезпечених кредиторів» встановлено, що забезпечені кредитори займають особливе місце у процедурі банкрутства, оскільки їхні вимоги мають майнове забезпечення та реалізуються в межах спеціального правового режиму, який поєднує пріоритетність задоволення з обмеженнями процесуального характеру. Доведено, що ефективний захист прав цієї категорії кредиторів є ключовою умовою стабільності кредитних відносин, передбачуваності інвестиційних рішень і функціонування інституту застави як інструменту зниження фінансових ризиків.

З'ясовано, що правовий статус забезпеченого кредитора має дуалістичний характер, поєднуючи переважне майнове право на предмет забезпечення з обмеженою процесуальною автономією у межах провадження, що зумовлює структурний дисбаланс між рівнем його економічної зацікавленості та обсягом процесуального впливу на перебіг процедури.

Встановлено, що ключовим ризиком для забезпечених кредиторів є втрата або знецінення предмета забезпечення внаслідок неефективної оцінки, реалізації чи зловживань у процедурі, що нівелює принцип пріоритетності. У зв'язку з цим

обґрунтовано необхідність посилення їх участі у питаннях оцінки, вибору способу реалізації та контролю за діями арбітражного керуючого.

Аргументовано доцільність формування спеціальних правових механізмів захисту забезпечених кредиторів поза межами суто процедурного впливу, зокрема у випадках множинності забезпечення, втрати або істотного знецінення предмета застави, а також у ситуаціях, коли реалізація майна не забезпечує очікуваного рівня задоволення вимог. У цьому контексті запропоновано концептуальний підхід до компенсаційного захисту забезпеченого кредитора, спрямований на перерозподіл ризиків неплатоспроможності між учасниками провадження та забезпечення мінімального рівня справедливого задоволення.

Встановлено, що участь забезпечених кредиторів у реабілітаційних процедурах, зокрема при затвердженні плану санації, має вирішальне значення для збереження економічної цінності предмета забезпечення та ефективності відновлення платоспроможності боржника. Доведено, що відсутність згоди забезпеченого кредитора на умови, які погіршують його майнове становище, об'єктивно обмежує можливість реалізації реабілітаційних заходів і потребує збалансованого судового втручання.

Наголошено, що захист прав забезпечених кредиторів у процедурі банкрутства має розглядатися як динамічна система правових і процесуальних гарантій, спрямованих не лише на формальне дотримання пріоритетності вимог, а й на реальне збереження їх економічної цінності. Обґрунтовано необхідність подальшого розвитку моделі активної участі забезпеченого кредитора, яка спрямована на пропорційне поєднання майнових прав, процесуального впливу та судового контролю, що відповідає сучасним тенденціям еволюції інституту банкрутства та принципу балансу приватних і публічних інтересів.

У підрозділі 4.2 «Захист прав кредиторів боржника-фізичної особи» встановлено, що інститут неплатоспроможності фізичних осіб має реабілітаційно-компенсаційну спрямованість, поєднуючи соціальну функцію «другого шансу» для добросовісного боржника з необхідністю належного захисту прав і законних інтересів кредиторів у межах публічно значущої судової процедури.

Обґрунтовано, що захист прав кредиторів у процедурі неплатоспроможності фізичної особи має переважно процесуальний характер і реалізується через систему спеціальних правових механізмів, спрямованих на збереження конкурсної маси, запобігання приховуванню активів, недопущення селективного задоволення вимог та забезпечення пропорційного розподілу майна. Встановлено, що ключовими гарантіями кредиторського захисту виступають концентрація вимог у межах єдиного провадження, запровадження мораторію на індивідуальне стягнення, колективний характер ухвалення рішень, а також посилений судовий і процедурний контроль за поведінкою боржника.

З'ясовано, що центральним елементом механізму захисту прав кредиторів у справах про неплатоспроможність фізичних осіб є принцип добросовісності боржника, який набуває функціонального значення як умова доступу до реструктуризації боргів і звільнення від зобов'язань. Доведено, що обов'язок повного та достовірного розкриття інформації про майновий стан боржника і членів його сім'ї має не формальний, а визначальний характер, оскільки саме на

його підставі суд і кредитори здійснюють оцінку реального фінансового стану, можливостей реструктуризації та допустимості застосування реабілітаційних процедур.

Доведено, що ефективність захисту прав кредиторів у справах про неплатоспроможність фізичних осіб залежить від рівня їх процесуальної активності, участі у формуванні та затвердженні плану реструктуризації, контролю за діями арбітражного керуючого та своєчасного реагування на порушення процедури.

Обґрунтовано, що обмеження кола зобов'язань, які не підлягають списанню, виконує охоронну функцію щодо публічно значущих та соціально чутливих вимог і водночас зберігає реабілітаційний потенціал інституту для добросовісного боржника.

Аргументовано необхідність формування спеціальної моделі правового захисту кредиторів у справах про неплатоспроможність фізичних осіб в сучасних умовах, яка враховує диференціацію статусу боржників, зокрема внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, осіб, що перебувають за кордоном або під санкційними обмеженнями, а також потребу у гнучкому визначенні підсудності, спрощенні стандартів доказування, розвитку міжнародного обміну інформацією про активи та забезпеченні процесуальної можливості ініціювання провадження щодо фізичних осіб-підприємців.

Зроблено висновок, що захист прав кредиторів боржника – фізичної особи слід розглядати як інтегровану систему процесуальних, матеріально-правових і організаційних засобів, спрямованих на забезпечення справедливого балансу між інтересами боржника та кредиторів, стабільності економічного обігу і довіри до інституту неплатоспроможності як правового механізму врегулювання фінансової кризи.

У підрозділі 4.3 «Особливості участі органів Державної податкової служби як кредитора у справі про банкрутство» обґрунтовано, що участь органів Державної податкової служби України (далі – ДПС України) у справах про банкрутство є особливою формою реалізації публічного інтересу держави в умовах неплатоспроможності боржника та поєднує фіскальну, охоронну і стабілізаційну функції. Доведено, що правовий статус податкового органу як кредитора має дуалістичну природу, поєднуючи грошову вимогу кредитора з публічно-владною компетенцією контролюючого органу, що зумовлює специфіку його процесуальної ролі.

Встановлено, що участь органів ДПС України у справах про банкрутство не зводиться до пасивного заявлення грошових вимог, а охоплює ширший комплекс процесуальних повноважень, пов'язаних з ініціюванням провадження, участю у формуванні реєстру вимог кредиторів, реалізацією прав у межах зборів і комітету кредиторів, а також контролем за дотриманням законності під час реалізації процедур санації та ліквідації, що відрізняє національну модель від європейських підходів.

З'ясовано, що реалізація податкових вимог у межах справи про банкрутство базується на особливому механізмі трансформації податкового обов'язку у конкурсну грошову вимогу, який включає стадії виникнення податкового

зобов'язання, його узгодження, набуття статусу податкового боргу та процесуального оформлення вимоги в межах судового провадження. Доведено, що для цілей банкрутства визначальним є момент виникнення зобов'язання, а не строк його виконання, що забезпечує охоплення конкурсним провадженням усіх правовідносин, які сформувалися до відкриття справи про неплатоспроможність.

Наголошено, що особливості організаційного статусу податкових органів зумовлюють формування конструкції компетенційного правонаступництва, яка гарантує процесуальну безперервність участі держави як кредитора незалежно від змін у системі державних органів.

Обґрунтовано, що для органів ДПС України встановлено підвищений стандарт процесуальної добросовісності, зокрема обов'язок попереднього вжиття заходів до погашення податкового боргу, що має превентивний характер і запобігає використанню банкрутства як інструменту адміністративного тиску.

Встановлено, що ефективність реалізації податкових вимог значною мірою залежить від взаємодії органів ДПС України з арбітражним керуючим на всіх стадіях провадження. Доведено, що така взаємодія має комплексний характер і охоплює перевірку обґрунтованості вимог, дотримання мораторію на нарахування штрафних санкцій, участь у прийнятті ключових процесуальних рішень, а також інформаційне забезпечення формування ліквідаційної маси, тоді як формалізована або пасивна участь податкового органу знижує результативність процедури.

Показано, що у процедурах санації позиція органів ДПС України є визначальною для можливості реструктуризації податкової заборгованості, а жорсткість фіскальних підходів без належних узгоджувальних механізмів створює конфлікти з цілями відновлення платоспроможності.

З'ясовано, що у ліквідаційній процедурі податкові вимоги реалізуються відповідно до встановленої черговості їх задоволення, яка відображає компроміс між публічним інтересом та принципом рівності кредиторів. Водночас доведено обмежену ефективність такого пріоритету в умовах домінування забезпечених кредиторів і дефіциту ліквідаційної маси, що зумовлює необхідність переосмислення ролі податкового органу як активного учасника процедур відновлення економічної життєздатності боржника.

Зроблено висновок, що роль органів ДПС України у процедурі банкрутства має еволюціонувати від фіскального стягувача до інституційно спеціалізованого учасника конкурсного провадження, орієнтованого на досягнення балансу публічних і приватних інтересів та підвищення ефективності процедур неплатоспроможності.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження ролі кредиторів у справі про банкрутство виявлено комплексні теоретичні та прикладні проблеми реалізації і захисту їхніх прав у межах процедур неплатоспроможності, а також отримано наукові результати, що забезпечують розв'язання важливої теоретичної та практичної проблеми вдосконалення правового регулювання участі кредиторів у процедурі банкрутства.

Зазначені результати мають загальнонаціональне значення та спрямовані на формування ефективної моделі правового балансу між інтересами боржника, кредиторів і публічного інтересу, що особливо актуально в умовах воєнного стану та євроінтеграційної трансформації правової системи України. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано ряд узагальнених висновків та положень:

1. На основі теоретичного аналізу провадження у справі про банкрутство встановлено його публічно-приватний характер, який вимагає балансування приватних інтересів боржника і кредиторів із публічними інтересами, такими як економічна стабільність, фіскальна дисципліна та цілісність економічного ринку. Запропоновано інтегральне бачення мети процедури банкрутства, що поєднує відновлення платоспроможності, справедливий розподіл активів боржника і підтримку макроекономічної стабільності, узгоджене з Директивою (ЄС) 2019/1023, через механізми, які гарантують законність, правову визначеність та недискримінаційність процедур. У контексті сучасних викликів, таких як воєнний стан, цифровізація економіки та євроінтеграційні процеси, встановлено необхідність переосмислення ролі та функцій процедур банкрутства, акцентуючи на впровадженні ефективних превентивних механізмів і забезпеченні економічної стабільності та гармонійного балансу інтересів усіх учасників. У просторі сучасного права банкрутство постає не лише як процедура фінансового оздоровлення чи ліквідації боржника, а як складний механізм, у якому поєднуються приватні та публічні інтереси. У цьому контексті обґрунтовано з позиції синергетики комплексне визначення принципів та взаємодія принципів нової генерації («другого шансу», превентивного банкрутства, пріоритету реструктуризації над ліквідацією, ефективного судового контролю і прискорених процедур, захисту прав працівників, гнучкості та адаптивності законодавства) з класичними принципами, а також сформовано типологію ознак провадження у справах про банкрутство.

2. Кредитори займають центральне місце у структурі учасників справи про банкрутство, демонструючи високу процесуальну активність через безпосередній інтерес у задоволенні майнових вимог, що зумовлює їхню взаємодію між собою та іншими учасниками на всіх етапах провадження. На підставі цього, запропоновано новий концептуальний підхід до розуміння місця кредитора в системі учасників провадження у справі про банкрутство, який ґрунтується на багатовекторній ролі кредитора як активного учасника в управлінні процедурою банкрутства; суб'єкта, що здійснює моніторинг платоспроможності боржника; ініціатора або сторони превентивних механізмів реструктуризації; носія публічно значимого інтересу у справах, де порушуються питання економічної стабільності, зайнятості або фінансової безпеки. Аргументовано необхідність удосконалення правового регулювання взаємодії кредиторів з учасниками провадження шляхом внесення змін до ст. 48 КУЗПБ щодо регламентації діяльності комітету кредиторів, стандартизації прозорості роботи арбітражного керуючого, забезпечення його неупередженості,

обов'язкової участі прокурора у справах щодо державних підприємств, суб'єктів із публічними інтересами чи підозрою у шахрайстві, а також підвищення незалежності оцінювачів і аудиторів через відкриті тендери та стандартизацію процедур оцінки.

3. У контексті вдосконалення правового регулювання процедур банкрутства сформульовано концептуальні засади розуміння кредитора у справі про банкрутство шляхом запропонування доктринального поняття кредитора як суб'єкта, що виконує ключову роль у досягненні балансу приватних і публічних інтересів у процедурі неплатоспроможності; визначення юридичної природи кредитора як особи (фізичної, юридичної або публічної), що має документально підтверджену майнову вимогу до боржника, бере активну або пасивну участь у процедурі банкрутства з метою захисту своїх інтересів; розроблення фільтраційних механізмів на основі сукупності ключових ознак кредитора, а саме: дійсна вимога, процесуальна легітимація, добросовісність, економічний інтерес. Удосконалено категоризацію учасників справи про банкрутство шляхом чіткого розмежування понять «потенційний кредитор» і «процесуальний кредитор» для уточнення правового режиму їхніх вимог, запровадження категорії «прострочені кредитори з поновленими правами» з урахуванням особливостей надзвичайних обставин, зокрема воєнного стану, а також введення поняття «токенізовані кредитори» та механізмів їхньої участі в процедурі банкрутства з урахуванням специфіки цифрових активів.

4. Класифікація кредиторів у справі про банкрутство є правовим інструментом, що впорядковує склад учасників провадження та забезпечує реалізацію їхніх прав і законних інтересів. Запропоновано класифікацію, яка враховує сучасні реалії цифрової економіки, глобалізації та поведінкові аспекти участі кредиторів, що створює методологічну основу для вдосконалення законодавства й правозастосовної практики та сприяє підвищенню ефективності, прозорості й справедливості процедур банкрутства в Україні. Традиційні критерії (характер вимог, черговість задоволення, наявність забезпечення) виявилися недостатніми, тому аргументовано нові підходи – за формою реалізації вимог (токенізовані, гібридні, традиційні); ступенем впливу на боржника (системно важливі, пасивні, деструктивні) та процесуальною активністю (активні, реактивні, пасивні, маніпулятивні), що дозволяє глибше осмислити правовий статус кредиторів, запобігти зловживанням і забезпечити більш ефективні результати процедур банкрутства.

5. Визначення процесуального статусу кредитора у справі про банкрутство є елементом забезпечення ефективності та справедливості процедур неплатоспроможності, що зумовило необхідність удосконалення теоретико-правових засад шляхом розмежування понять «правовий статус», «правове положення» та «процесуальний статус» із уточненням їх змісту й особливостей правового регулювання участі кредиторів, розроблення пропозицій щодо вдосконалення порядку набуття цього статусу (уніфікація форми заяви, визначення

критеріїв належних доказів, попереднє погодження вимог з арбітражним керуючим, автоматизація реєстрації вимог), обґрунтування інституційної автономії процедури визнання кредитора та формулювання нового доктринального тлумачення моменту набуття статусу з моменту подання заяви з грошовими вимогами до суду, що забезпечує легітимність процесуальних дій кредитора на всіх етапах провадження.

6. Права та обов'язки кредиторів у процедурі банкрутства формують основу їх правового статусу, забезпечують ефективність і справедливість провадження. Удосконалено їх розуміння як сукупності юридично закріплених можливостей і вимог, спрямованих на реалізацію майнових та процесуальних інтересів і контроль за діями арбітражного керуючого при дотриманні процесуальних норм, водночас наголошено на балансі інтересів між кредиторами, боржником і державою. Розроблено класифікацію прав та обов'язків за функціональним призначенням, стадією провадження, способом реалізації, характером заінтересованості, ступенем впливу та часовою стабільністю, що дозволяє системно визначити їх роль у механізмі банкрутства. Сформульовано положення про процесуальну відповідальність кредиторів, зокрема визначено її поняття та запропоновано процедуру притягнення, яка передбачає подання заяви заінтересованими учасниками або судом, розгляд з участю сторін, ухвалення рішення про застосування санкцій з правовою кваліфікацією дій кредитора та можливість оскарження.

7. Відкриття провадження у справі про банкрутство є ключовим етапом, який запускає процесуальний механізм розгляду вимог кредитора щодо визнання боржника неплатоспроможним. Для вдосконалення цього процесу запропоновано: запровадити первинну оцінку добросовісності кредитора з поданням обов'язкової декларації добросовісності, що супроводжується заявою, сформулювати індикативний перелік ознак недобросовісного ініціювання для уніфікації судової практики та зобов'язати суд перевіряти відповідність заяви критеріям добросовісності з визначенням механізму відповідальності ініціюючого кредитора за недобросовісне подання заяви. Алгоритм відкриття провадження вдосконалено шляхом запровадження обов'язкової медіації для малого та середнього бізнесу та цифрової верифікації заяв через державні реєстри, що спрямовано на зменшення судового навантаження, запобігання зловживанням процедурою банкрутства та забезпечення економічної стабільності бізнесу в умовах воєнного стану в Україні.

8. Подання та належне процесуальне оформлення грошових вимог кредиторів до боржника становить визначальний елемент процедури банкрутства. Для вдосконалення цього процесу систематизовано підходи до доказування грошових вимог кредиторів, зокрема: запропоновано концепцію диференційованого стандарту доказування залежно від типу кредитора, природи вимоги та стадії провадження; розроблено ідею електронного блокчейн-реєстру вимог з автоматичною верифікацією; запропоновано впровадження смарт-договорів для автоматизованої фіксації вимог; обґрунтовано презумпцію пов'язаності кредиторів у разі подання

вимог протягом 12 місяців до відкриття провадження; сформульовано підхід до доказування вимог у цифрових активах (криптовалютах, токенах) із застосуванням блокчейн-верифікації; запропоновано аналіз вимог як стандартизовану методичку оцінки доказів; визначено класифікацію неналежних вимог; обґрунтовано необхідність трансформації немайнових вимог у грошову форму з урахуванням міжнародної практики.

9. З метою підвищення ефективності механізмів захисту прав кредиторів на різних етапах процедури банкрутства розроблено нові концептуальні підходи до реструктуризації та організації процедур банкрутства шляхом пропонування концепції динамічної моделі превентивної реструктуризації, заснованої на модульному захисті прав кредиторів, функціональній моделі розпорядження майном із функціями верифікації, активної участі кредиторів та балансу, як основи ефективного захисту прав кредиторів, а також критеріїв недійсності правочинів боржника. Удосконалено регулювання мирової угоди як гібридної процедури з чітким механізмом голосування та судового контролю, запропоновано концепцію поствоєнної санації для відновлення підприємств, що постраждали від збройної агресії, класифікацію форм захисту кредиторів у ліквідації (процесуальні, майнові, організаційно-контрольні, інформаційно-аналітичні), принцип пріоритету активного кредитора та нормативне закріплення публічності ліквідаційної процедури через електронну звітність і реєстри.

10. Захист прав забезпечених кредиторів є визначальним для забезпечення довіри до процедури банкрутства, підтримки стабільності фінансового ринку та дотримання принципу справедливості, що запропоновано досягати через концепцію активної участі забезпечених кредиторів із вирішальним голосом щодо оцінки, реалізації та управління предметом застави; інститут спільного забезпечення для врегулювання відносин між кількома кредиторами з фіксацією в реєстрі та погодженням умов реалізації; модель «захисного інтересу», яка передбачає грошову компенсацію або перехід до класу конкурсних кредиторів у разі втрати чи знецінення предмета забезпечення; законодавче закріплення права забезпеченого кредитора на альтернативну оцінку предмета застави з судовим контролем результатів; реалізацію заставного майна через міжнародні аукціонні платформи для підвищення ціни та прозорості, а також підхід до формування механізму гарантованого мінімального задоволення для забезпечених кредиторів, якщо реалізація предмета застави не покриває вимог.

11. Банкрутство фізичних осіб є важливим інструментом захисту прав кредиторів, що потребує адаптації до сучасних умов і викликів, у зв'язку з чим сформульовано положення щодо диференціації правового регулювання для окремих категорій боржників (внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовці, осіб за кордоном, підсанкційні особи) з урахуванням гуманітарних і безпекових чинників, надання боржникам за межами України права вибору суду, спрощення вимог до подання документів у воєнний період через альтернативні засоби доказування, а

також розробки алгоритму захисту прав кредиторів, що включає оцінку фінансового стану боржника, активну процесуальну участь, контроль за арбітражним керуючим і протидію недобросовісності боржника. Додатково обґрунтовано доцільність надання кредиторам права ініціювати банкрутство фізичних осіб-підприємців для забезпечення рівності учасників господарських правовідносин та впровадження міжнародного обміну інформацією про активи боржника й взаємного визнання рішень у транснаціональних справах, що підвищує доступність, ефективність і прозорість процедур відповідно до європейських стандартів.

12. Участь органів Державної податкової служби України у банкрутстві є важливою для захисту державних інтересів, забезпечення наповнення бюджету, запобігання зловживанням і дотримання принципу рівності кредиторів. У цьому контексті охарактеризовано органи Державної податкової служби України як кредиторів із «гібридним» статусом, що поєднує публічно-правові та приватно-правові елементи; обґрунтовано необхідність їхніх обов'язкових дій на етапі відкриття провадження та погодження реструктуризації заборгованості боржника-фізичної особи; запропоновано звільнення Державної податкової служби України від сплати судового збору у справах про банкрутство; визначено поняття «стягнення податкового боргу» як примусового заходу; запропоновано гармонізацію положень Кодексу України з процедур банкрутства і Податкового кодексу України щодо реструктуризації податкових боргів із автоматичним погодженням графіків реструктуризації, що підвищує ефективність захисту прав держави як кредитора та сприяє прозорості процедур.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових періодичних виданнях України

1. Ярошенко О.С. Місце кредиторів у системі учасників провадження у справі про банкрутство. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 94-100. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.12>
2. Ярошенко О.С. Актуальні питання набуття статусу кредитора у справі про банкрутство. *Приватне та публічне право*. 2023. № 3. С. 32-36. DOI: [10.32782/2663-5666.2023.3.6](https://doi.org/10.32782/2663-5666.2023.3.6)
3. Ярошенко О.С. Відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 83. С. 419-424. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.62>
4. Ярошенко О.С. Захист прав кредиторів боржника-фізичної особи. *Правова позиція*. 2024. № 3 (44). С. 64-68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-3.11>

5. Ярмоленко О.С. Поняття кредитора у справі про банкрутство (неплатоспроможність). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. Вип. 6. С. 371-375. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.60>
6. Ярмоленко О.С. Захист прав кредиторів під час застосування до боржника процедури розпорядження майном. *Правові новели*. 2024. № 24. С. 49-54. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.24.07>
7. Ярмоленко О.С. Захист прав кредиторів під час застосування до боржника процедури санації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024. Вип. 71. С.73-76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.71.15>
8. Ярмоленко О.С. Правовий статус кредитора у справі про банкрутство: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. № 86 (2). С. 360-365. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.54>
9. Ярмоленко О.С. Особливості відповідальності кредиторів у процедурі банкрутства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 212-215. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/48>
10. Ярмоленко О.С. Особливості участі органів Державної податкової служби України як кредитора у справі про банкрутство. *Юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 201-209. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.22>
11. Ярмоленко О.С. Реалізація прав та обов'язків кредиторів у процедурі банкрутства. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4 (86). С. 39-44. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.5>
12. Ярмоленко О.С. Реалізація принципу соціальної справедливості при захисті прав кредиторів у процедурі банкрутства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 5. С. 49-54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-5-8>
13. Ярмоленко О.С. Пред'явлення кредиторських вимог у справі про банкрутство. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 4 (89). С. 49-52. DOI: [10.32782/2523-4269-2024-89-49-52](https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-89-49-52)
14. Ярмоленко О.С. правонаступництво кредитора у справі про банкрутство: порядок та особливості. *Право.ua*. 2025. № 1. С. 134-140. DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.1.20>
15. Ярмоленко О.С. Особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора в зарубіжних країнах. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 304-309. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.48>
16. Ярмоленко О.С. Права кредиторів під час застосування до боржника ліквідаційної процедури. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. № 87. Ч. 2. С. 70-75. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.9>
17. Ярмоленко О.С. Повноваження комітету кредиторів у процедурі банкрутства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С.155-158. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/35>

18. Ярмоленко О.С. Особливості участі забезпечених кредиторів у справі про банкрутство. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2025. № 1 (9). С. 101-106. DOI: 10.32782/cuj-2025-1-13
19. Ярмоленко О.С. Проблеми захисту прав кредиторів у справах про банкрутство боржників, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях. *Економіка та право*. 2025. № 1. С. 44-50. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.01.044>
20. Ярмоленко О.С. Визнання недійсними правочинів боржника як механізм захисту прав та інтересів кредиторів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. № 1. С. 44-50. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2025.1.7>
21. Ярмоленко О.С. Особливості реалізації прав кредиторів при банкрутстві фізичної особи за законодавством деяких європейських країн. *Право і суспільство*. 2025. № 2. С. 169-175. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.24>
22. Ярмоленко О.С. Принципи банкрутства в Україні: міжнародний досвід та національні особливості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2025. № 1. С. 60-66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2025-1-10>
23. Ярмоленко О.С. Електронне судочинство у справах про банкрутство: виклики та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2025. Том 36 (75). № 1. С. 30-35. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.1/05>

**Статті у виданнях, які включено до наукометричних баз
Web of Science та/або Scopus**

1. Oleksandr Iarmolenko, Olena Kryzhanovska, Natalia Blazhivska, Andriy Benitskiy, Anastasiia Berendieieva. Financial Hemorrhaging (Bankruptcy) of Entities Involved in the Production and Sale of Narcotic Drugs as a Direction of National Security: Foreign Experience and Legal Regulation of Asset Confiscation and Countering Money laundering. *Ashdin Publishing Journal of Drug and Alcohol Research*. 2025. Vol. 14. P. 1-6. DOI: 10.4303/JDAR/236445 (*Особистий внесок здобувача: обґрунтовано можливість застосування інструментів конфіскації активів і протидії відмиванню коштів у процедурах банкрутства як механізму фінансового нейтралізування незаконних доходів боржника та посилення захисту публічних і приватних інтересів*).
2. Panova L., Baranovska V., Iarmolenko O. Comparative Study of the Bankruptcy Procedure of State-Owned Enterprises and Their Settlements with Creditors in Ukraine and EU Countries: Economic and Legal Aspects. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2025. Vol. 11 (4). №. 4. P. 367–378. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-4-367-378> (*Особистий внесок здобувача: обґрунтовано доцільність запровадження спеціального правового режиму банкрутства державних підприємств з урахуванням публічного інтересу та стандартів права ЄС*).
3. Lyseyko Ya., Iarmolenko O. The Pobidynski noble family in Sanok land in the 16th century (according to the records of the Sanok castle and land courts). *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*. 2025. №36. P. 34–45. DOI: 10.24919/2519-058X.36.339336 (*Особистий внесок здобувача: на*

підставі аналізу матеріалів сяноцьких гродських і земських судів обґрунтовано роль шляхетської родини Побідинських як активних учасників майново-боргових відносин (кредиторів і позичальників) та взаємозв'язок між фрагментацією майна, економічним занепадом і трансформацією їхнього соціально-правового статусу в XVI столітті).

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

1. Iarmolenko O. Classification of creditors in bankruptcy case. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. № 4. С. 49-53. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.4.7>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Ярмоленко О.С. Державна податкова служба як кредитор у справі про банкрутство: *Сучасні підходи до методології правничих досліджень* : збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 100- річчя з дня народження дійсного члена (академіка), академіка-засновника Національної академії правових наук України Федора Глібовича Бурчака (3 квітня 2024 року, Київ). Київ : Науково-дослідний інститут приватного права ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2024. С. 200-202.

2. Ярмоленко О.С. Особливості банкрутства в умовах воєнного стану: *Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 19 квітня 2024 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2024. С. 697-701.

3. Ярмоленко О.С. Презумпції у господарському процесі: *Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 жовтня 2024, м. Кропивницький). Кропивницький, 2024. С. 286-287.

4. Ярмоленко О.С. Порядок та особливості формування реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство: *Актуальні дослідження правової та історичної науки*: матеріали Міжнародної наукової інтернет конференції (12-13 березня 2025 р. м. Ополе, Польща). Ополе, 2025. Вип. 70. С. 75-77.

АНОТАЦІЯ

Ярмоленко О.С. Кредитори у справі про банкрутство. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2026.

У дисертації на основі комплексного наукового аналізу доктрин вітчизняних і зарубіжних вчених, національного законодавства, правозастосовної практики, а також європейських стандартів і *acquis communautaire* розроблено цілісну

доктрину кредитора у справі про банкрутство та запропоновано сучасну модель правового забезпечення реалізації і захисту прав кредиторів у процедурах неплатоспроможності в умовах воєнного стану та євроінтеграційної трансформації правової системи України. Розкрито правову природу провадження у справах про банкрутство та систематизовано ознаки й принципи. Упорядковано наукові підходи до розуміння кредитора у справі про банкрутство та уточнено його ознаки. Розроблено комплексну класифікацію кредиторів та введено нові категорії кредиторів. Окреслено концептуальні засади захисту прав кредиторів на різних етапах процедури банкрутства. Розроблено підходи до посилення захисту прав забезпечених кредиторів, кредиторів у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, а також удосконалено механізми взаємодії кредиторів з іншими учасниками процесу. Охарактеризовано права, обов'язки та відповідальність кредиторів у процедурі банкрутства. Виявлено особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора та досліджено особливості реалізації прав кредиторів під час подання грошових вимог до боржника. Визначено особливості участі органів Державної податкової служби України як кредитора у справі про банкрутство. Сукупність положень, висновків і рекомендацій формує новий напрям у науці господарського процесуального права та має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку інституту банкрутства.

Ключові слова: кредитор, грошове зобов'язання, господарське судочинство, банкрутство, боржник, господарський суд, неплатоспроможність, конкурсне провадження, превентивні процедури, процедура банкрутства, ліквідація, реструктуризація, законодавство, транскордонне банкрутство, майно, санація, економічні відносини, судовий розгляд.

ABSTRACT

Iarmolenko O.S. Creditors in bankruptcy proceedings. – *On the rights of the manuscript.*

The thesis for a Doctor degree of Juridical Science by the specialty 12.00.04 – commercial law; commercial procedural law. – Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2026.

Based on a comprehensive scholarly analysis of the doctrines of domestic and foreign scholars, national legislation, law-enforcement and judicial practice, as well as European standards and the *acquis communautaire*, the dissertation develops a coherent doctrine of the legal status of the creditor in bankruptcy proceedings and proposes a modern model for ensuring the exercise and protection of creditors' rights in insolvency procedures under martial law and in the context of Ukraine's European integration and the transformation of its legal system.

The legal nature of bankruptcy proceedings is examined, and their features and principles are systematized. Scholarly approaches to understanding the creditor in bankruptcy proceedings are structured, and the defining characteristics of the creditor are clarified. A comprehensive classification of creditors is developed, and new categories of creditors are introduced. The conceptual foundations for the protection of creditors' rights at various stages of bankruptcy proceedings are outlined.

Approaches to strengthening the protection of the rights of secured creditors and creditors in bankruptcy proceedings involving natural persons are developed, and the mechanisms of interaction between creditors and other participants in the proceedings are improved. The rights, duties, and liability of creditors in bankruptcy proceedings are analyzed. The specific features of initiating bankruptcy proceedings at the creditor's initiative are identified, and the peculiarities of exercising creditors' rights when filing monetary claims against the debtor are examined. The specific features of participation of the State Tax Service of Ukraine as a creditor in bankruptcy proceedings are determined.

The set of provisions, conclusions, and recommendations formulated in the dissertation constitutes a new direction in the science of economic procedural law and has significant theoretical and practical importance for the development of the institution of bankruptcy.

Keywords: creditor, monetary obligation, economic litigation, bankruptcy, debtor, economic court, insolvency, insolvency proceedings, preventive procedures, bankruptcy procedure, liquidation, restructuring, legislation, cross-border insolvency, property, rehabilitation, economic relations, judicial proceedings.

Редакційне відділення відділу організації наукової діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ 25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4473 від 24.01.2013 р.
Підп. до друку 11.05.2026 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк RISO. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 1,3. Тираж 100 прим.